

uation, där det inte har rätt någon verkningsfull konkurrens mellan olika religiösa samfund och där människor har varit berövade en väsentlig del av sin valfrihet på religionens område. Rational choice-teorins insteg i religionssociologin har av vissa ansetts vara så betydelsefullt att denna teori har beskrivits som ett nytt paradig för ämnet.

Vidare behandlar Aldridge en rad teman som brukar tas upp i religionssociologiska läroböcker, såsom olika typer av religiösa organisationer, *nyandlighetens* betydelse i det moderna samhället och — inte minst i det senare sammanhanget — *religiös påverkan* (t.ex. huruvida det förekommer «hjärntvätt» i religiösa rörelser). Aldridges framställning inom dessa områden är välskriven, väldisponerad och intressant, även om andra skrivit bättre om dessa frågor. Till styrkan i Aldridges bok hör dock att han med tydliga exempel lyckas blyxtbelysa en del resonemang som annars lätt framstår som enbart torrt teoretiska. Dessa exempel hämtar han också, inte bara från den väldokumenterade amerikanska smältdegeln, utan från Europa, Mellanöstern, Afrika och Ostasien. Detta får ses som en klar styrka hos boken.

Aldridges bok är — sammanfattningsvis — välskriven, informativ och tydligt fokuserad på dagens mest brännande religionssociologiska fråga: uppgörelsen med sekulariseringsteorin. Mer kan man knappast kräva av en grundläggande lärobok. Religionen tilldrar sig ett ökande intresse på många håll i vår värld. Religionssociologins studieobjekt är alltså långtifrån på väg att försvinna, och Aldridges kritik mot en alltför långt driven sekulariseringsteori har därför uppenbart fog för sig. När man skärskådar de teoretiska diskussioner Aldridge redogör för finner sig dock en känsla av att något väsentligt fattas. Det jag efterlyser är något som — på ett teoretiskt plan — skulle lyckas förena erkännandet av *sekulariseringens påtaglighet* med erkännandet av *religionens fortsatta livaktighet*. Exempel på situationer av påtaglig sekularisering och sjudande religiositet kan hittas från hela vår värld. Den väsentliga frågan är kanske inte om gårdagens sekulariseringsteoretiker eller dagens rational choice-teoretiker har rätt eller fel, utan hur sådana mänskliga samhällen fungerar som *samtidigt* är sekulariserade och livaktigt religiösa — och vad det innebär att vara människa i ett sådant samhälle. Kanske skulle man då närma sig en religionssociologi som också verkligen förhöll sig till dagens *situation* — inte bara till dagens «diskurs».

Jonas Alwall

Mark Juergensmeyer: *Terror in the Mind of God. The Global Rise of Religious Violence*. 316s+xvii. University of California Press, Berkeley 2000.

Vilken är relationen mellan religion och terrorism? Hur kommer det sig att religion med sin världsåskådning och organisation erbjuder rättfärdigande av och motiverar till blind våldsanvändning mot oskyldiga? Kan religionerna göras ansvariga eller utnyttjas de bara för andra syften?

Dessa frågor bland andra ställs och behandlas i religionssociologen Mark Juergensmeyers senaste bok. I god sociologisk anda tar han i första hand sin utgångspunkt i de kulturella kontexter som understödjer och befrämjar olika varianter av religiös våldsanvändning och först i andra hand studerar han «terroristen» bakom själva dådet. Juergensmeyers tes är att det är i de socialpsykologiska mekanismerna bakom terrorismen snarare än i psykologiska profiler på själva utövaren som den bästa förståelsen kan uppnås. Det är också här som religion spelar en avgörande betydelse.

Efter en kort introduktion med genomgång av grundläggande teori går Juergensmeyer över till att skildra ett antal religiösa kontexter som alstrat våldsanvändning. Ingen religion skonas utan exempel ges från alla stora världsreligioner. Först ut är kristendomen där militanta lutherska abortmotståndare, gruppen kring Timothy McVeigh (dömdes för bombdådet mot den federala skyskrapan i Oklahoma City 1995) och katoliker och protestanter på Nordirland utgör exempel. Sedan följer judendomen där mordet på Yitzak Rabin och Baruch Goldsteins massaker i en moské i al Khalil 1994 (Hebron) tas som exempel. I avsnittet om islam behandlas attacken mot World Trade Center 1993 och Hamas många självmordsattacker. Vidare behandlas i ett avsnitt Sikisk våldsanvändning och i det sista kapitlet i första delen av boken beskrivs Aum Shinrikyo och gasattacken i Tokyos tunnelbana 1995. Alla dessa kapitel innehåller, förutom beskrivningar av attentaten, dels genomgång av den teologiska motiveringen bakom våldsanvändandet och dels mycket intressanta intervjuer med direkt inblandade och delaktiga.

I den andra delen av boken söker författaren efter gemensamma drag och skillnader mellan de olika varianterna av religiös våldsanvändning. Han konstaterar att det finns tydliga gemensamma drag mellan de olika gruppernas våld och menar därför att det är meningsfullt och riktigt att vi frågar oss varför religiöst motiverat våld ökat och varför våld och religion förefaller gå så bra ihop. Dock framhåller han det komplexa sambandet mellan religion och det omgivande samhället och svårigheterna med att precis avgöra religionens roll. Han friskriver dock inte reli-

gionerna på det triviala sätt som ofta görs, utan han ställer religionen till svars på ett mycket initierat och övertygande sätt.

I fyra kapitel diskuteras sedan religionens roll för de våldsamma terrorattackerna. Juergensmeyer pekar för det första på att det leder fel att se terroristattackerna som del i en större strategisk och politisk plan. Snarare handlar det om iscensättning av ett symboliskt skådespel där terrorattackerna förstås bäst om de tolkas som ritualer. Dessa ritualer utförs för det andra inom ramen för ett evigt kosmiskt krig, där målet och syftet ligger bortom denna värld. Det är ett krig som inte kan vinnas men där det är en plikt att bjuda motstånd mot en tydligt utmejslad evig fiende, som under historiens lopp uppträtt i olika skepnader. Betoningen på att krig råder sätter normala spärrar ur spel och ger ett moraliskt och religiöst rättfärdigande av våldsanvändning. Alla religiösa traditioner strävar efter fred, men håller sig samtidigt med teorier om rättfärdig våldsanvändning. Valet av mål och tid för attackerna förstärker bilden av att det handlar om ett symboliskt skådespel, vilket blivit tydligt inte minst genom de två stora attackerna mot World Trade Center.

Juergensmeyer framhåller för det tredje betydelsen av martyrer och demoner. Å ena sidan martyrskapet som stark motivering, inte minst vad gäller Hamas självmordsattacker, och å andra sidan demoniseringen av fienden som gör att man kan slå så urskillningslöst. Demoniseringen riktar sig dock inte bara mot de av annan tro eller de utan tro, utan nästan i första hand mot liberala i den egna traditionen.

Juergensmeyer poängterar också för det fjärde att det nästan uteslutande handlar om våldsutövning av unga män. Det förekommer förvisso kvinnor, men aldrig i några framträdande positioner. Det råder en stark machokultur i dessa grupper och inte sällan har de inblandade en bakgrund i militär och polisyrken. Det är små, avskärmade nätverk där terrorattackerna också måste ses som desperata försök att stärka den egna gruppen.

I det avslutande kapitlet skriver Juergensmeyer att det symboliska skådespelet inte bara kan användas för att förstå religiös våldsanvändning, utan att detta också i stor utsträckning gäller även för marxistisk och separatistisk våldsanvändning. Det som skiljer ut religionen är att den kosmiska konflikten aldrig kan lösas upp. Separatisterna kan uppnå självständighet eller kompromissa, marxisterna kan skiljas från sina klassgemenskaper, men det kosmiska kriget befinner sig bortom historien. Fienden kan inte förändras utan måste förstöras. Våldsanvändningen sanktioneras av Gud och det gör att religionen ger terrorn en anmärkningsvärd makt. Ironiskt nog ger terrorn också religionen förnyad makt, i det att den uppmärksammas.

Den avslutande frågan i boken är vad vi i det omgivande samhället kan göra för och mot dessa grupper som avvisat sekulariseringen och den sekulära staten och ersatt de mest centrala värdena i det moderna samhället med vad de uppfattar vara ursprungliga religiösa värden. Juergensmeyer lämnar olika förslag på åtgärder, alltifrån att med våld försöka krossa grupper som verkar med terror genom våldsanvändning, till att bemöta dem genom att ge religion ett större utrymme i den sekulära staten. Juergensmeyers sympatier ligger åt det senare hållet. Hans slutkläm blir att det märkliga är att boten mot religiös våldsanvändning förmodligen är en bred förnyad uppskattning av religionen i sig.

Dan-Erik Andersson

Sheila Greeve Davaney: *Pragmatic Historicism. A Theology for the Twenty-First Century*. 223 sid. State University of New York Press, Albany, 2000.

På många håll i världen blir teologi och religion allt mer relativiserad och ifrågasatt som akademisk disciplin. I Sverige har detta varit fallet ganska länge, i USA är det en relativt ny situation som på nytt gjort frågan om teologins uppgift och funktion angelägen för nordamerikanska teologer. Det är mot en sådan bakgrund som Sheila Greeve Davaney i förordet till sin bok *Pragmatic Historicism* anger sina tre syften. Hon vill för det första systematiskt beskriva konturerna av en nutida teologi som utmärks av den historiska medvetenhet som lett fram till dagens marginalisering av teologi. För det andra önskar hon finna ett alternativt historicistisk perspektiv att tillämpa på den teologiska arenan. Och för det tredje vill hon ge ett konstruktivt bidrag till utvecklingen av det teologiska alternativ hon kallar pragmatisk historicism. Det är särskilt två områden som sysselsätter Davaney. Med kritisk udd mot postliberal teologi understryker hon att vår historiska existens också formas av icke-diskursiva faktorer. Och i förhållande till revisionistisk teologi betonar hon att mänskligt liv inte formas av en entydig tradition utan av flera, och att varje tradition dessutom är mångfacetterad och rymmer interna motsättningar.

I sex välskrivna kapitel utvecklar Davaney sin pragmatiska historicism på ett klart och koncist språk. Hon kan få även komplicerade resonemang att framstå som enkla. Också för en icke engelskspråkig läsare är det lätt att följa med i hennes resonemang.

Davaney börjar med att ge en beskrivning av den historiska och teologiska utveckling som lett fram till vår tid och vårt teologiska läge (kap. 1). Till skillnad från många andra sådana genomgångar undviker